

WPISUJE ZDAJĄCY

KOD

--	--	--

PESEL

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

*Miejsce
na naklejkę
z kodem*

dysleksja

**EGZAMIN MATURALNY
Z JĘZYKA BIAŁORUSKIEGO**

POZIOM ROZSZERZONY

MAJ 2014

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 11 stron. Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
3. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
4. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie będą oceniane.
5. Możesz korzystać ze słowników językowych.
6. Na tej stronie oraz na karcie odpowiedzi wpisz swój numer PESEL i przyklej naklejkę z kodem.
7. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.

**Czas pracy:
180 minut**

**Liczba punktów
do uzyskania: 45**

MOB-R1_1P-142

Pisanie własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu. Wybierz jeden temat i napisz wypracowanie.

Тэма 1: На аснове аналізу і інтэрпрэтацыі твораў *Прарок* Янкі Купалы і *Ня ў нас вясна* Уладыслава Казлоўшчыка ахарактарызуй становішча беларускага народа.

Янка Купала

Прарок

Сярод маны, сярод насмешкаў,
Знак нейкі тулячы к грудзям,
Ішоў прарок пясчанай сцежкай
З навукай новаю к людзям.

Праціўны вецер лез у вочы
І плачам пеў, як дзіцянё,
Звяр'ё зубамі іграла ўночы,
Днём выла ў небе груганнё.

А ён, не знаючы граніцаў,
Ішоў, хістаючысь наўслонь;
Агонь біў толькі з-пад зраніцаў,
Вялікіх праўд святы агонь.

Душа палала дзіўным жарам,
Бы з зораў выснутая ніць,
Што свет магла б сваім пажарам
Абвіць і к сонцу ўваскрасіць.

Ужо з сваім аклічным словам
Прарок далёка быў вядом,
Народу шмат збудзіў к дням новым,
Даў славу братною братом.

Аж так дасяг – аквечан хвалай –
Зямлі забранай сумных хат,
Дзе царства цемры панавала,
Дзе сілу ўзяў над катам кат.

Народ змарнеўшы таго краю
Свайго нат імені не знаў,
Як непатрэбшчына якая,
Гібеў на свеце і канаў.

Галовы людзі пахіліўшы,
Зямлю капалі, як краты,
Ўтапіўшы ў мёртвай ночнай цішы
Усе жаданні ясныя.

Прарок – пасол святла – ў загоны
Людзей убачыўшы такім,
Маячыць стаў ім, як шалёны,
Прарочым голасам сваім:

“Паўстаньце, рабскія натуры,
Пакіньце свой адвечны сон,
Загаманіце віхрам, бурай,
Каб ажна дрогнуў ваш палон!

Глядзіце: прадзедавы косці
Ў зямлю калісь за вас ляглі,
А вы, як збэшчаныя госці,
Пракляццем сталі той зямлі.

Дзе вашы песні жыватворны?
Дзе ў вас прарокі й дудары,
Што над пагібельнасцяй чорнай
Віталі б полымем зары?

Забылі ўсё, згубілі долю,
Змяшалі славы цвет з гразёй
І запрадаліся ў няволю,
З душой і скурай счэзлі ў ёй.

Пара у рукі браць паходні,
Ўставаць, ісці, ноч рассвятляць!
Бо што не возьмеце сягоння,
Таго і заўтра вам не ўзяць.

Назло кривавым перашкодам
Скідайце ёрмы, клічце сход,
І дайце знаць другім народам,
Які вы сільны йшчэ народ!

За мной, за мной, забраны людзе!
Я добрай доляй послан к вам
І знаю, што было, што будзе,
І вас у крыўды не аддам”.

Так гаварыў і з рабства клікаў
Людзей на волю той прарок,
Ждучы з трывогаю вялікай
Ад іх адказу неўнарок.

А людзі, глянуўшы на сонца,
Адказ казалі грамадой:
– Па колькі ж нам дасі чырвонцаў,
Калі мы пойдзем за табой?
1912 г.

Уладыслаў Казлоўшчык

Ня ў нас вясна

Вясна. Сонца. Жыццё. Радасць...
 Не ў нас браты.
 Зіма вяковая марозіць нашыя душы.
 Страшная мяцеліца завявае нашыя палеткі, плюе людзям у вочы.
 Людзі... Запужаныя. Не адважваюцца выставіць галавы з хаты. Сядзяць.
 Выглядаюць пагоды. Чакаюць перамены.
 А бура вые, плюе, рагоча. Мароз цісне...
 Чорныя хмары навеслі над усёй Краінай.
 А над запужанымі крывіцкімі хатамі ўеца ў змаганні Дух Беларускай Нацыі. Ён
 пробуе разгнаць хмары, борацца з мяцеліцай, б'еца ў сэрцах прыгнечанага народу,
 свеціць надзеяй у ягонай душы.
 – Сонца!
 Вясны!
 Жыцця!
 Радасці! – загаласіў у роспачы беларускі народ.
 – Ха, ха, ха!... – зарагатала цемра:
 Просяць?!...
 Жабракі!...
 Рабы!...
 Умеюць толькі плакаць і прасіць!...
 Засыпаць іх снегам!
 Закаваць навекі лёдам няволі!...
 Няма месца мляўкасці цяпер на свеце! Засумаваў дух Беларускай Нацыі,
 убачыўшы ўбогасць волі свайго народу, памкуўся з большым імпэтам па ўсёй
 Беларускай Краіне. Парываў сэрцы, запаліваў у душах жыццёвую бадзёрасць, дадаваў
 сілы волі, адвагі і ўканыя вуснамі працоўнага народу загаласіў:
 – Далоў страх!...
 Выходзьма на родны прастор!...
 Мы ж дзеці працоўнай сям'і – што нам мароз, мяцеліца, хмары?!
 Аглядайма свае палеткі!
 Расчышчайма дарогі!
 Працай і змаганнем разаб'ем лёды вяковае зімы!
 Разгонім хмары!
 Змусім сонца свяціць нам!
 – Ого-го! – загудзеў сівер.
 – Ві-і-дзі-іш ты і-іх! – засвістала мяцеліца:
 Не просяць?!...
 Не плачуць?!...
 Не гнуцца?!...
 Яны ўжо не жабракі...
 Не рабы...
 У іх ёсць моц духа.
 – Адступаць патроху – загадала зіма: вораг аказваецца ёсць моцны. Прыдзеца
 змякчыць.
 Але з боем!
 У змаганні!

Дабравольна нічога!
Такі ёсць наш і ўсяго свету закон...
Вясна. Сонца. Жыццё. Радасць...
Не ў нас, браты.
У нас – змаганне за вясну.
У нас – праца для будучага жыцця.
У нас – сум для будучай радасці.

На аснове У. Казлоўшчык, *Ня ў нас вясна* [у:] В. Сянкевіч, Я. Грыгарук, *Беларуская літаратура. Хрэстаматыя для сярэдніх школ*, Warszawa 2001, с. 193–194.

Тэма 2: У чым заключаецца патрыятычны характар твораў? Паразважай над праблемай на аснове аналізу і інтэрпрэтацыі твораў *Прадмова да зборніка “Дудка беларуская” Францішка Багушэвіча і Хто мы такія? Максіма Багдановіча.*

Мацей Бурачок (Францішак Багушэвіч)

Прадмова да зборніка “Дудка беларуская”
(скарочана)

Братцы мілыя, дзеці Зямлі-маткі маёй! Вам афяруючы працу сваю, мушу з вамі пагаварыць трохі аб нашай долі-нядолі, аб нашай бацькавай спрадвечнай мове, каторую мы самі, ды і не адны мы, а ўсе людзі цёмныя “мужыцкай” завуць, а завецца яна “беларускай”. Я сам калісь думаў, што мова наша – “мужыцкая” мова, і толькі таго. Але, паздароў Божа добрых людцоў, як навучылі мяне чытаць, пісаць, з той пары я шмат гдзе быў, шмат чаго відзеў і чытаў: і пераканаўся, што мова нашая ёсць такая ж людская і панская, як і французская, альбо нямецкая, альбо і іншая якая. Чытаў я ці мала старых папераў, па дзвесце, па трыста гадоў таму пісаных у нашай зямлі і пісаных вялікімі панамі на нашай мове чысцюсенькай, як бы вот цяпер пісалася. Увідзеўшы гэта, я часта думаў: Божа ж мой, Божа! Што ж мы за такія бяздольныя? Якаясь маленькая Булгарыя – са жменя таго народу – якіясьці харваты, чэхі [...] і другія пабратымцы нашыя [...] маюць па-свайму пісанья і друкованья ксёнжачкі і газеты, і набожныя, і смешныя, і слёзныя, і гісторыйкі, і баечкі; і дзеткі іх чытаюць так, як і гавораць, а ў нас як бы захацеў [...] да бацькі лісток напісаць па-свойму, дык, можа, і ў сваёй вёсцы людзі казалі б, што “піша па-мужыцку”, і як дурня абсмяялі б! А можа, і сапраўды наша мова такая, што ёю нічога добрага сказаць ні напісаць не можна? Ой, не! Наша мова для нас святая, бо яна нам ад Бога даная, як і другім добрым людцам, і гаворым жа мы ёю шмат і добрага, але так ужо мы самі пусцілі яе на здзек, не раўнуючы, як і паны вялікія ахотней гавораць па-французску, як па-свойму. Нас жа не жменька, а з шэсць мільёнаў – больш і шмат больш, не раўнуючы, як жыдоў, напрыклад, або татар, ці армян, а пакажы ж, ваша, хоць адну ксёнжачку ці аб гаспадарцы, ці так аб жыцці нашым, каб па-нашаму?

Ці ж ужо нам канечне толькі на чужой мове чытаць і пісаць можна? Яно добра, а навет і трэба знаць суседскую мову, але наперш трэба знаць сваю. Перадумаўшы ўсё гэта, я, братцы, адважыўся напісаць для вас сякія-такія вершыкі: хто іх спадабае, таму дзякуй! [...]

Спрадведу, як наша зямелька з Літвой злучылася, як і з Польшчай з’ядналася дабравольна, дык усе яе “*Бяларусіі*” звалі, і недарма ж гэта! Не *вялікая*, не *малая*,

не чырвоная, не чорная яна была, а белая, чыстая; нікога не біла, не падбівала, толькі баранілася.

Шмат было такіх народаў, што страцілі наперш мову сваю, так як той чалавек прад скананнем, катораму мову займе, а потым і зусім замёрлі. Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі! Пазнаюць людзей ці па г а в о р ц ы , ці па адзежы, хто якую носе; ото ж г а в о р к а , язык і ёсць адзежа душы.

Ужо больш як пяцьсот гадоў таму, да панавання князя Вітэнэса на Літве, Беларусь разам з Літвой баранілася ад крыжацкіх напасці, і шмат местаў, як Полацк, прызнавалі над сабой панаванне князеў літоўскіх, а пасле Вітэнэса літоўскі князь Гедымін злучыў зусім Беларусь з Літвой у адно сільнае каралеўства і адваяваў шмат зямлі ад крыжакоў і ад другіх суседаў. Літва пяцьсот гадоў таму назад ужо была ад Балтыцкага мора ўздоўжкі аж да Чорнага, [...] а ў сярэдзіне Літвы, як тое зярно ў гарэху, была наша зямля – Б е л а р у с ь !

Можа, хто спытае: гдзе ж цяпер Беларусь? Там, братцы, яна, гдзе наша мова жывець: яна ад Вільні да Мазыра, ад Вітэбска за малым не да Чарнігава, гдзе Гродна, Мінск, Магілёў, Вільня і шмат мястэчкаў і вёсак...

М. Бурачок, *Прадмова да зборніка "Дудка беларуская"* [у:] В. Сянкевіч, Я. Грыгарук, *Беларуская літаратура. Хрэстаматыя для сярэдніх школ*, Warszawa 2001, с. 74–75.

Максім Багдановіч

Хто мы такія?

Ліст да простых людзей
(скарочана)

– Хто вы такія? Што вы за народ?

Так пытаюцца ў нас, простых людзей. Але мы і самі не ведаем.

Вакол усе кажуць: я – паляк, я – літвін, я – жыд. А мы нават імя свайго народа забыліся. Вось і адмаўляем¹: я – праваслаўны, я – каталік. Але ж гэта названне нашай веры, а не нашага народа.

Каталікі часам прабуюць звацца палякамі, бо вера ў іх тая ж. Але варт толькі пачуць польскую гаворку, каб праканацца², што гэта не такі народ, як мы.

Другія, а надта праваслаўныя, называюць сябе рускімі. Але калі глянуць на рускіх з-пад Масквы або з-пад Кіева, дык шмат у чым пабачым рожніцу³ між намі ды імі.

Гэта таму, што рускіх народаў тры. Усе яны аднаго караню, але шмат часу жылі паасобку, і так сталася з іх тры розных рускіх народы; у кожнага – сваё найменне⁴, свая гаворка, свае звычаі, свае песні, свая вопратка.

Адзін рускі народ жыве пад Масквою і далі; завецца ён в е л і к а р у с к і м . Другі жыве пад Кіевам і завецца ў к р а і н с к і м .

Мы – трэці народ рускага караню, завёмся б е л а р у с а м і , і старонка наша завецца Б е л а р у с ь . Ёсць паміж нас праваслаўныя, ёсць і каталікі, але народ з нас адзін, бо ўва ўсіх адна гаворка, адны звычаі, адны песні, адна вопратка, адзін лад жыцця.

Беларусы! Мы вялікі народ, нас дванаццаць мільёнаў, шырока раскінуліся мы і спрадвеку жывём тут. Гэта наш край, наша старонка. Калісьці ў нас было сваё

¹ Адмаўляем – адказваем.

² Праканацца – пераканацца.

³ Рожніца – розніца.

⁴ Найменне – назва.

гасударства⁵, скрозь чутно было нашу беларускую гаворку. У ёй пісалі законы, разбіралі справы па судах, вучылі ў школах, друкавалі кнігі, спраўлялі набажэнствы ў царквах ды касцёлах. І ўсе размаўлялі па-нашаму: і чыноўнікі, і папы, і паны над панамі, і вялікія князі, што правілі гасударствам.

Праз соткі год жылі мы так, не даючыся нікому; але, урэшце, перамаглі нас. [...]

Агляніцеся: усё наша роднае, беларускае, марнуецца, нішчыцца, знікае, бо яго забіваюць, яго прыглушаюць, ім пагарджаюць, а чужое пануе, пышаецца, мае сабе пашану і павагу. І – хто ведае? – быць можа, пройдзе колькі часу, і не пазнаем мы ані нашага краю, ані нашых дзяцей. І будзе скрозь усё чужое, нязвычайнае, а свайго роднага – нічога.

Дык няхай жа не станецца так! Не пакінем свае гаворкі, сваіх песняў, сваіх звычаяў – свайго кроўнага, спрадвечнага, беларускага. Не адракомся, не забудзем, не кінем на глум; будзема шанаваць, бараніць, дзецям сваім аб тое запаведаць.

Нялёгка нам вытрываць. Мы людзі цёмныя, людзі бедныя. Цяжкае наша жыццё, горкі наш хлеб, вялікую крыўду маем мы. Ёсць шляхі да лепшай долі, ды не бачым мы іх праз сваю цемнату. Але не ўсягды будзе так! Чытайма, браткі, кніжкі і газеты, пісанья ў нашай беларускай гаворцы. Тады прыйдзе канец нашай цемнаце, праясняцца нашыя вочы, і кожны крок, што мы ступім па зямлі, будзе крокам да блізкага шчасця, да светлага жыцця.

М. Багдановіч, *Хто мы такія?* [у:] Я. Грыгарук, *3 васільковых крыніц. Падручнік па літаратурнай і культурнай адукацыі для вучняў 2 класа сярэдніх школ*, Warszawa 2003, с. 187–188.

WYPRACOWANIE

na temat nr.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

⁵ Гасударства – дзяржава.

BRUDNOPIS
(nie podlega ocenie)